

УДК 929:7.072.2(045)

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2021-33-1-5>**Леся Михайлівна Микуланинець**

ORCID: 0000-0002-6346-6532

кандидат мистецтвознавства, доцент,
доцент кафедри теорії і методики музичної освіти
Мукачівського державного університету
l.mikulaninets@gmail.com

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ БІОГРАФІЇ МИТЦЯ

Мета статті – охарактеризувати провідні підходи до вивчення життєпису митця, розкрити шляхи їх взаємодії, окреслити алгоритм цілісного осягнення біографії креативної персони. *Методологія*. Застосовано міждисциплінарний прийом із використанням низки методів: аналітичного для осмислення джерел за темою статті; соціокультурного – у з'ясуванні місця біографії в сучасній гуманітаристиці; філософського – розглядаючи життєпис у дослідницькому дискурсі; системного – студіюючи різноманітні погляди експлікації літопису майстра; теоретичного узагальнення – підбиваючи підсумки праці. *Наукова новизна*. Грунтуючись на засадах гуманітаристики у галузі біографістики, запропоновано комплекс підходів і методів, що сприяють об'єктивній інтерпретації життєпису майстра, визначено основні аспекти конструювання хронік митця. *Висновки*. У публікації доводиться твердження про значний соціокультурний інтерес до літопису митця. Він тлумачиться виразником його життєвої стратегії, транслятором домінуючих цивілізаційних концептів епохи. Біографічні роботи демонструють застосування міждисциплінарного синтезу, що поєднує теоретичні досягнення суміжних до мистецтвознавства наук. Їх використання прагне задовольнити вимоги інтелектуальної ситуації сьогодення, реалізувати новітні парадигми антропології, вивчити людину у різних вимірах її буття. Найбільш перспективними, на нашу думку, є залучення у літописний дискурс психологічного, соціального, історичного, культурологічного, філософського, аксіологічного та ін. підходів, а також низки методів: суб'єктивного, джерелознавчого, інформаційно-комунікативного і так далі. Продуктивна взаємодія представлених поглядів відбувається через інтеграцію знань, партнерський обмін ідеями, концепціями. Опіраючись на вищезазначені підходи та методи, дослідник ретранслює хроніку митця. Цей процес здійснюється шляхом викладу життєвих подій; осягнення психологічного існування персони, обґрунтування вибору того чи іншого рішення; аналізу громадської позиції індивіда, розуміння діяльності для поступу суспільства;

окреслення історичної місії та ролі креативної практики у формуванні культурної атмосфери певної доби загалом і власної країни зокрема; усвідомлення цінності опусів особистості для людства.

Ключові слова: біографія, митець, методологічні підходи, гуманітаристика.

Mykulanynets Lesya Mykhailivna, Candidate of Arts, Associate Professor, Associate Professor at the Theory and Methods of Music Education Department of Mukachevo State University

Methodological approaches to the study of the artist's biography

Research objective is to characterize the leading approaches to the study of the artist's biography, to reveal the ways of their interaction, to outline the algorithm of holistic comprehension of a creative person biography. The methodology. There was used an interdisciplinary approach with a number of methods: analytical – to comprehend the sources on the article topic; socio-cultural – in clarifying the importance of biography in the modern humanities; philosophical – considering the biography in the research discourse; systemic – studying various views of the explication of the master's chronicle; theoretical generalization – summarizing the work. The scientific novelty. Based on the principles of the humanities in the field of biography, a set of approaches and methods that contribute to the objective interpretation of the master's biography are proposed, the main aspects of constructing the artist's chronicles are identified. Conclusions. The publication states the assertion of significant socio-cultural interest in the artist's annals. It is interpreted as an exponent of his life strategy, a translator of the dominant civilizational concepts of the era. Biographical works demonstrate the application of interdisciplinary synthesis, which combines the theoretical achievements of sciences related to art history. Their use is a desire to meet the requirements of the intellectual situation of nowadays, to implement the latest paradigms of anthropology, to study a human in different dimensions of his existence. In our opinion the most promising is the involvement in chronicle discourse psychological, social, historical, culturological, philosophical, axiological and other approaches, as well as a number of methods: subjective, source, information and communication, etc. Productive interaction of the presented views occurs through the integration of knowledge, partnership exchange of ideas, concepts. Based on the above mentioned approaches and methods the researcher relays the chronicles of the artist. This process is carried out by: presentation of life events; comprehension of the psychological existence of the person, substantiation of the choice any decision; analysis of the social position of individual, understanding of the activities for the progress of society; outlining the historical mission and role of creative practice in shaping the cultural atmosphere of a certain era, one's own country; awareness of the value of author's opuses for humanity.

Key words: biography, artist, methodological approaches, humanities.

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі розвитку гуманітаристики біографічні роботи отримують все більшого

поширення. З'являється велика кількість хронік видатних людей, що висвітлюють буття митців у різноманітному науковому дискурсі (культурологічному, історичному, соціологічному, інтелектуальному, психологічному тощо). Однак за наявності значних здобутків в осмисленні літопису майстра національне мистецтвознавство ще не напрацювало чітко визначеної методології вивчення зазначеної квестії. Кожного разу вчений, який береться до опису історії особистості, змушений адаптовувати прийоми й способи тлумачення фактологічного матеріалу із суміжних дисциплін. Тому нині необхідно сформувати категоріальний апарат, визначити концептуальні дослідницькі засади, укласти довідкові видання, словники тощо, котрі б сприяли об'єктивному студіюванню життєпису креативної персони.

В Україні представлена досить значна кількість розвідок, що осягають проблеми біографістики. Автори усвідомлюють феномен літопису (О. Довгополова, В. Климчук, І. Колесник, Я. Мойсієнко та інші дослідники), життєпис як цивілізаційне явище (І. Голубович, С. Іконникова, Т. Росул), хроніки індивідуума в контексті інтерпретації матеріальних й духовних надбань (О. Кривцун, Л. Микуланинець, О. Попович та інші вчені), особливості творчого буття видатних особистостей (У. Граб, О. Гедзь, М. Жишкович, Н. Іванова, А. Палійчук та інші науковці), види, типи представленого жанру (Н. Бердяєв, Л. Кулаковська, П. Максимова, М. Станюкович тощо) й так далі. Опрацювання робіт засвідчило інтерес до біографії майстра. Вона постає засобом експлікації історичних, політичних, соціокультурних та інших процесів. Проте існує потреба систематизації, оновлення методології опанування літопису відповідно актуальним науковим запитам.

Мета дослідження — охарактеризувати провідні методологічні підходи до вивчення життєпису митця, розкрити шляхи їх взаємодії, окреслити алгоритм цілісного осягнення біографії креативної персони.

Наукова новизна. Ґрунтуючись на засадах гуманітаристики у галузі біографістики, запропоновано комплекс підходів і методів, що сприяють об'єктивній інтерпретації життєпису майстра, визначено основні аспекти конструювання хронік митця.

Виклад основного матеріалу. Біографічні праці зайняли вагоме місце в науковому дискурсі. Кожна з галузей знань випрацювала власний інструментарій, котрий допомагає

усвідомленню досвіду особистості, експлікації цивілізаційних процесів. Використання досягнень суміжних дисциплін потребує їх адаптації, відповідно конкретним цілям вченого, який студіює зазначений жанр.

Мистецтвознавство життєпис розуміє комплексним відтворенням буття креативної персони від моменту народження до сучасності (оскільки навіть після фізичної смерті майстер продовжує побутовати у своїх опусах). Висвітлення біографії відбувається в аспекті суб'єктивного й суспільного існування індивідуума, розкриття впливу на розвиток соціуму, культури. За допомогою хронік митця можна осягнути сутнісні світоглядні характеристики людини, а також домінуючі концепти певної епохи.

Значущість означеного феномена, труднощі вивчення та реконструювання вимагають від дослідників застосування міждисциплінарного підходу. Його зміст – залучення у мистецтвознавство прийомів: філософії, соціології, історії, культурології, біології, фізики, математики і так далі. Таке студіювання цілісно відновлює життєпис митця через введення джерел, категорій різного фаху, встановленням взаємозв'язків із розмежованими явищами.

Вихідною точкою у використанні міждисциплінарного погляду є концентрація уваги на емпіричному матеріалі, котрий актуальний і зрозумілий для суміжних наук. Він сприяє напрацюванню своєрідної методологічної бази, що включає досвід різноманітних шкіл.

Цілком закономірно, що в рамках однієї статті неможливо вичерпно розкрити всі способи осягнення біографії митця. Тому ми свідомо обмежимося декількома, на нашу думку, фундаментальними підходами, застосування й неордinarie поєднання яких відкриває можливість багатовимірного висвітлення вказаного феномена.

В основі міждисциплінарного погляду біографістики закладені антропологічні засади гуманітаристики. Розгляд психологічних рис креативної персони, соціального призначення її практики, особливостей приватного життя, ролі в історії конкретної доби та еволюції культури приводить до використання провідних методологічних напрацювань зазначених наук. Результат – формується літопис; уточнюються теоретичні основи жанру, що здатні пояснити його концептуальні явища; встановлюється схожість предметних сфер різних

галузей студіювання, котрі сприяють експлікації творчості майстра; отримуються якісно нові знання, які включаються в загальну картину світу і так далі.

Дослідження життєпису потребує залучення психологічного підходу. Він дає змогу вивчати специфіку становлення, трансформації персони; усвідомлювати, інтерпретувати суб'єктивні механізми її поведінки. Така методологія привносить в розуміння обставин, поданих у біографії, послідовність певних подій, пропущених крізь внутрішнє ество індивіда. Тобто досягається темпоральність розвитку суб'єктивного існування героя: усілякий вчинок, подія, ситуація опановуються єдиним компонентом цілого. Комплексна біографічна праця в контексті такого погляду передбачає розкриття літопису в історико-психологічному (генеза аксіологічної системи, переживань, почуттів) й психолого-соціальному (хронотоп творчості) аспектах.

Митець, як і будь-яка інша людина, є громадянином, тому буття не може бути осмислене поза суспільством. У студіюванні хронік соціологічний підхід є надзвичайно продуктивним. Вектор наукових пошуків зазначеного погляду направлений від аналізу сутності індивіда до інтерпретації його ролі у побутуванні людства. Можемо вважати конкретного майстра виразником інтерсуб'єктивних явищ. Важливим є те, що цей метод ґрунтується на критеріях документальності (тобто уникає художнього домислу), а отже, претендує на об'єктивність.

Психологічний і соціальний підходи взаємопов'язані. Біографія й опуси митця втілюють: настрої та переживання; політичну, культурну ситуацію того географічного локусу, де він здійснює життєтворчість; глобальні цивілізаційні факти, що домінують у певну епоху. Літопис розкриває суспільну напруженість, пропонує альтернативні шляхи боротьби із негараздами; демонструє громадські обставини, однак експлікують їх в особистому аспекті.

Персона провадить діяльність у конкретну добу, що визначає специфіку креативної практики. Це зумовлює звернення до історичного підходу. Він хронологічно охоплює особливості формування й еволюції якого-небудь явища (у згаданому контексті це буття та праця майстра) з метою виявлення внутрішніх, зовнішніх зв'язків, закономірностей, суперечностей. За своїм змістом вказаний метод близький до біографічного: послідовний виклад матеріалу, опора на реальні відомості, розгортання подій відбувається у чіткій часовий проміжок тощо.

Зазначена наука осмислює людський облік в епохальному антропологічному ракурсі. І. Голубович зазначає: «Історія того чи іншого надіндивідуального соціокультурного утворення може бути представленою як «біографія» (нації, групи, спільноти), тобто в «просопографічній» перспективі (паралельно проводячи дослідження хронік низки представників доби, тим самим творячи її типовий облік) (курсив наш – Л.М.). [3, с. 91]. Вчена виводить представлений феномен із суто особистісного виміру, включаючи в смислове поле літопису митця суспільні, політичні, етнічні складові. Таким чином, констатуємо, що життєпис майстра здатний виразити опис і «намалювати» портрет доби.

Людина – активний суб'єкт культури. Тому вивчення її буття нездійсненне без залучення в дослідницький дискурс культурологічного підходу. Він сприяє інтеграції потенціалу гуманітаристики (філософії, мистецтвознавства, психології, соціології тощо) задля реалізації предмета студіювання – хронік креативної особи як цивілізаційного феномена.

У біографістиці цей прийом ґрунтується на працях В. Біблера, Д. Ліхачева, А. Лосева, Ю. Лотмана та інших вчених і передбачає висвітлення літопису діяча крізь призму осягнення здобутків конкретної епохи. Культурологічний вимір історії майстра створюється через аналіз духовних зразків, що з'явилися у період існування творця, вивчення документальних і художніх опусів про його життя. У результаті автор, який усвідомлює й експлікує хроніки індивіда, реконструюючи їх, вибудовує суб'єктивну траєкторію героя.

На нашу думку, у цьому погляді об'єкт біографії – буття й людини, а її предмет – соціальна й цивілізаційна ситуація, що надає побутованню змістове значення, ідейну цілісність. Життєвий шлях митця – культурна вертикаль. Вона подає минуле певної країни; постає ланкою між різними епохами; дає змогу персоні будь-якого історичного етапу зустрітися з часом, текстом, персонажем.

Філософський підхід є важливою методологічною складовою опанування літопису. Його суть – опис існування майстра, враховуючи провідні напрацювання інших дисциплін. Осмислення дійсності відбувається через узагальнення відомостей про світ та роль діяча в ньому, пізнання мислення індивіда, загальних законів природи, суспільства. Вказана наука – форма, спосіб, результат здійснення особистістю

комунікації із оточуючим середовищем, утвердження творчих потенцій.

В. Менжулін вважає: «Будь-який біографічний матеріал (зокрема й психолого-психіатричний, біологічний, соціально-політичний тощо) має сенс в історико-філософському дослідженні лише тоді, коли використовується не для поясненні ідей філософів, а для прояснення, причому не стільки окремо взятих ідей, скільки усієї постаті філософа, яка є дуже складною і далеко не односпрямованою взаємодією життєвих і теоретичних чинників. На відміну від пояснення, що тяжіє до однозначності, прояснення з самого початку має усвідомлювати власну поліваріантність і неостаточність» [6, с. 24].

Цінності й уподобання, сповідувані митцем, відіграють важливе значення у його бутті. Тому під час студіювання біографії доречно використати аксіологічний підхід. Він надає можливості з'ясувати властивості будь-яких явищ, процесів, розкрити їх вплив на індивіда; виявити здатність задовольнити потреби особистості й суспільства. Креативна персона діє у рамках загальнолюдських ідеалів, вона водночас об'єкт і суб'єкт цивілізації, тому постає фундатором духовних стандартів.

Зазначений погляд розглядає літопис майстра соціокультурним феноменом, що знаходить відображення в таких категоріях: гуманізм, вічність, самореалізація тощо. Впровадження аксіологічних поглядів на вивчення життєпису героя виводить цей жанр за межі побутовості, надає позачасові ознаки.

У мистецтвознавстві особистісне художнє бачення, своєрідна інтерпретація фактів та подій визначає домінування певного дослідницького ракурсу. Без роботи інтерпретатора над біографією реконструкція життя персони не відбудеться. Тобто в осягненні літопису митця суб'єктивний метод спрямує наукову стратегію, визначає тип і вид життєпису (інтелектуальний, психологічний, історичний, творчий портрет тощо), виставляє бутійні, професійні акценти і так далі.

Слід розмежувати суб'єктивний і об'єктивний початок у хроніках майстра. Перший ґрунтується на власному погляді автора зазначеного жанру. Тут, окрім героя біографії, відобразиться і світогляд вченого, проявляться певні риси автобіографії. Другий передбачає точний переказ історії особистості, відтворення думки інших людей. Хоча зазначимо, що життєписні праці деякою мірою проєктують філософські засади того мистецтвознавця, який їх продукує.

Вивчаючи літопис, дослідник використовує документальні матеріали. Тому інтегрування джерелознавчого методу є одним із визначальних. Введення у науковий дискурс значної кількості архівних джерел, спогадів сучасників діяча, мемуарів, фундаментальних студій сприяють віднайденню невідомих фактів із життя майстра, які розширюють концептуальне поле біографічної роботи. Важливо переосмислювати відомості про існування митця відповідно до нових здобутків гуманітаристики, тим самим здійснювати перевідкриття культурних артефактів.

Під час написання життєпису креативної особи обґрунтовано застосовувати інформаційно-комунікативні технології. У нинішніх умовах, коли активно використовують інтернет-платформи для онлайн-спілкування, стало можливим залучення спеціалістів з усього світу до обговорення актуальних питань біографістики; обмінюватися факсиміле, цінними паперами тощо. Також вагомим є користування комп'ютерними програмами, вони, наприклад, відновлюють цілісність документу, візуалізують, структурують, декодують зібрані дані й так далі.

Якими б підходами чи методами не користувався науковець, аналізуючи біографію митця, він змушений пройти декілька стадій: обрання об'єкту й предмету вивчення; вибір теоретичної бази, чітке окреслення мети і завдання роботи; збір фактологічного матеріалу, авторська експлікація, оцінка, узагальнення; конструювання літопису особистості. Кінцевим результатом дослідження хронік креативної особи є побудова цілісної життєтворчої концепції, що дає розуміння буття майстра, доби, культурної ситуації тощо.

Опанування біографії творця – сфера міждисциплінарного студіювання, де функціонують теоретичні та практичні напрацювання гуманітаристики. Вищезазначені підходи та методи застосовуються комплексно, підпорядковується духовним потребам сучасності. Провідними постають ті способи осягнення літопису, що дають змогу осмислити героя під різним кутом зору, усвідомити індивіда носієм певних цінностей. Слід уникнути формального перенесення прийомів вивчення вказаного жанру із суміжних дисциплін в мистецтвознавство. Доречно їх трансформувати відповідно до цілей й специфіки праці. Реконструюючи хроніки, важливо залучити не тільки об'єктивні наукові стратегії, але й інтуїцію, досвід, креативний потенціал вченого.

Висновки. Сучасний період розвитку гуманітаристики свідчить про значний інтерес до літопису митця. Він тлумачиться виразником життєвої стратегії майстра, транслятором домінуючих цивілізаційних концептів епохи. Вагомість зазначеного феномена вимагає перегляду, удосконалення методологічних прийомів опанування хронік особистості.

Біографічні роботи демонструють застосування міждисциплінарного синтезу, що поєднує теоретичні напрацювання суміжних до мистецтвознавства наук. Їхнє використання прагне задовольнити вимоги інтелектуальної ситуації сьогодення, реалізувати новітні парадигми антропології, вивчити людину у різних вимірах її буття. Найбільш перспективними, на нашу думку, є залучення у літописний дискурс психологічного, соціального, історичного, культурологічного, філософського, аксіологічного та інших підходів, а також низки методів: суб'єктивного, джерелознавчого, інформаційно-комунікативного тощо. Продуктивна взаємодія представлених поглядів відбувається через інтеграцію знань, партнерський обмін ідеями, концепціями.

Опираючись на зазначені вище підходи та методи, дослідник ретранслює хроніки митця. Цей процес здійснюється шляхом викладу життєвих подій; осягнення психологічного існування персони, обґрунтування вибору того чи іншого рішення; аналізу громадської позиції індивіда, розуміння діяльності для поступу суспільства; окреслення історичної місії та ролі креативної практики у формуванні культурної атмосфери певної доби загалом і власної країни зокрема; усвідомлення цінності опусів особистості для людства. Науковець не тільки конструює драматургію літопису майстра, а й визначає місце персонажа в трансформації цивілізаційних процесів, вибудовує критерії інтерпретації його творчості, відкриває шлях до безсмертя.

Представлена стаття не розкриває всіх аспектів, пов'язаних із предметом праці. Потребує подальшого осмислення використання й інших підходів до означеної проблеми (біологічного, генетичного, герменевтичного, статистичного і так далі), опанування спеціальних мистецтвознавчих методів, які застосовуються у студіюванні біографії митця. Перспективним також є вивчення життєпису як об'єкту пізнання, а також типів та видів хронік креативної персони тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Боднарчук В.О. Творча біографія як явище культури: сутність культурологічного поняття та методи дослідження. *Теорія і практика актуальних наукових досліджень*: матеріали міжнар. наук-практ. конф., м. Львів, 27–28 жовт. 2017 р. Львів, 2017. С. 170–172.
2. Граб У. Методологічні аспекти вивчення інтелектуальної біографії музикознавства. *Українська музика*. 2016. № 1(19). С. 40–49.
3. Голубович И.В. Биография: методология анализа в гуманитарном знании. *Эпистемология & философия науки*. 2012. Т. XXXIII. № 3. С. 84–97.
4. Иконникова С.Н. Биографика как часть исторической культурологии. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/biografika-kak-chast-istoricheskoy-kulturologii/viewer> (дата звернення: 30.08.2021).
5. Логунова Л.Ю. Биографический метод в исследовании личности: методология и архитектура. *Вестник КемГУ. Серия: Политические, социологические и экономические науки*. 2016. № 1. С. 17–23.
6. Менжулін В.І. Історико-філософська біографістика: провідні тенденції та віхи становлення. *Наукові записки НаУКМА. Серія Філософія та релігієзнавство*. 2011. Т. 115. С. 18–25.

REFERENCES

1. Bondarchuk, V.O. (2017). Creative biography as a cultural phenomenon: the essence of the culturological concept and research methods. Theory and practice of current research: materials of intern. scientific and practical conf. (170–172). Lviv [in Ukrainian]
2. Hrab, U. (2016). Methodological aspects of studying the intellectual biography of musicology. *Ukrainian music*, № 1(19), 40–49 [in Ukrainian]
3. Holubovych, I.V. (2012). Biography: methodology of analysis in the humanities. *Epistemology & philosophy of science*, Vol. XXXIII, 3, 84–97 [in Russian]
4. Ikonnikova S.N. (2012). Biography as a part of historical culturology. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/biografika-kak-chast-istoricheskoy-kulturologii/viewer> [in Russian]
5. Logunova, L.Yu. (2016). Biographical method in the study of personality: methodology and architecture. *Bulletin of KemNU. Series: Political, sociological and economic sciences*, 1, 17–23 [in Russian]
6. Menzhulin, V.I. (2011). Historical and philosophical biography: leading trends and milestones. *NaUKMA Research Papers in Philosophy and Religious Studies*, Vol. 115, 18–25 [in Ukrainian].